

MULTI-LEVEL PROBLEMEN IN GELUKSONDERZOEK

Ruut Veenhoven

In: Berting, J. (red) Multiniveau analyse in Rotterdam, EUR/FSW-werkgroep Multi-level analyse, Working paper nr 2

De vraag naar wat mensen gelukkig maakt staat al sinds het begin van onze beschaving op de intellectuele agenda. Vanouds wordt die vraag toegespitst op de maatschappelijke determinanten van geluk. In wat voor maatschappij gedijen mensen het best?

De discussie hierover is lange tijd gedomineerd door moraalfilosofen. Hun speculatieve en waarde-geladen beschouwingen hebben het onderwerp bij de opkomende sociale wetenschappen in de reuk gebracht onwetenschappelijk te zijn. Het duurde dan ook enige tijd totdat die zich er mee begonnen te bemoeien. Pas na WO II komt het empirisch onderzoek naar determinanten van geluk op gang. Sinds de zestiger jaren is dat onderzoek in een stroomversnelling geraakt. In vrijwel alle rijke landen worden nu regelmatig zgn. 'quality-of-life-surveys' gehouden. Inmiddels verschijnen daarover al meer dan honderd publicaties per jaar.

Ieder voor zich leveren die onderzoeken maar een beperkt zicht op de maatschappelijke determinanten van geluk. Hun aandacht richt zich op een beperkt scala van omstandigheden, zoals o.a. inkomen, aanzien en werk. Die factoren blijken er bovendien weinig toe te doen. Onderlinge vergelijking van deze onderzoeken kan echter meer inzicht leveren: met name vergelijkingen van onderzoeken uit verschillende landen en perioden.

1 ONDERZOEKSOPZET

Om zo'n vergelijking van geluksonderzoeken mogelijk te maken wordt begonnen met verzameling van het beschikbare materiaal. Hiertoe worden verschillende abstract-systemen gescand en wordt bij de actieve onderzoekers in het veld navraag gedaan naar ongepubliceerde papers en rapporten. De aldus verzamelde onderzoeksrapporten worden geselecteerd op bruikbaarheid. Adequate meting van geluk is daarbij een belangrijk criterium. Acceptabele rapporten worden vervolgens op uniforme wijze geëxcerpeerd. De resultaten ervan worden dan naar onderwerp geordend. en bijeengebracht in een overzichtelijk naslagwerk.

Het empirisch geluksonderzoek van vóór 1975 is al op deze wijze in kaart gebracht. Het betrof 245 onderzoeken in 32 landen. De resultaten zijn beschreven in het 'Databook of Happiness (Veenhoven 1984a). Analyses van dit materiaal zijn gepubliceerd in Veenhoven 1982, 1984b en 1984c. In de periode 1975 tot 1985 zijn naar schatting 500 bruikbare geluksstudies gepubliceerd: dat is tweemaal zoveel. Dit materiaal wordt nu in kaart gebracht. Een ZWO-aanvraag voor de analyse ervan komt in 1986 in behandeling.

Als de beschikbare gegevens eenmaal op een rijtje staan kan de eigenlijke analyse beginnen. Daarbij zijn vier soorten vergelijkingen voorzien, die in het onderstaande schema in beeld zijn gebracht.

schema vergelijkmogelijkheden resultaten geluksonderzoek

	tussen landen	door de tijd
gemiddeld geluk	1	3
effecten op geluk	2	4

1. In de eerste plaats wordt het gemiddeld geluksniveau van landen vergeleken. Er wordt nagegaan in hoeverre landen waarin mensen gemiddeld zeer tevreden met hun bestaan zijn zich in economische en culturele kenmerken onderscheiden van landen waarin onvrede overheerst. Er wordt in dat verband gekeken naar ondermeer welvaart, inkomensgelijkheid, politieke stabiliteit en overheersende waardeoriëntaties. Informatie over kenmerken van landen wordt ontleend aan beschikbaar cultureel vergelijkend onderzoek.

2. In de tweede plaats wordt bekeken in hoeverre gelukseffecten naar land verschillen: bijv. of inkomen meer bijdraagt tot geluk in het ene land dan in het andere. Naast de gebruikelijke sociaal-economische factoren wordt ook de context-afhankelijkheid van tal van psychologische variabelen bekeken: zo wordt ondermeer nagegaan of het verband met geluk van 'externe beheersing' - dat in Amerikaans onderzoek zozeer naar voren komt - in andere landen even geprononceerd is.

3. Deze beide soorten vergelijkingen kunnen ook door de tijd worden gemaakt. Het onderzoek bestrijkt inmiddels een periode van 40 jaar. Het derde type vergelijking is dan dat van verschillen in gemiddeld geluk in één land op verschillende tijdstippen. Er wordt dan bijv. gekeken in hoeverre een toename in de welvaart in een land ook spoort met een toename van de gemiddelde levensvoldoening. Er wordt ook geprobeerd om minder gemakkelijk grijpbare culturele factoren op het vlak van de 'Zeitgeist' in de analyse te betrekken.

4. Ten vierde wordt er gekeken of zich binnen landen door de tijd ook verschuivingen in effecten op geluk voordoen: bijv. of inkomen allengs minder bepalend is geworden.

2 MULTI-LEVEL PROBLEMEN

Bij dit onderzoek doen zich tal van methodische problemen voor, waaronder verschillende multi-level problemen. De volgende daarvan kunnen worden genoemd:

2.1 *Indicering culturele variabelen*

Er zijn goede redenen om aan te nemen dat het culturele klimaat nogal bepalend is voor de levensvoldoening, misschien vaak wel sterker dan de 'hardere', economische en politieke

factoren. Variabelen die in dat verband van belang lijken zijn ondermeer 'verdraagzaamheid', 'maatschappelijke betrokkenheid', 'geloof in vooruitgang' en 'zinnelijkheid': (tezamen wel eens gevat onder de noemer 'anomie'). Verschillen tussen landen in deze opzichten zijn nogal eens getypeerd aan de hand van de (gemiddelde) antwoorden van individuen in survey onderzoek. Het is echter maar de vraag of die typeringen wel correct zijn: bijv. of in landen waarin mensen in meerderheid zeggen wel zin in hun leven te zien de cultuur ook een rijk assortiment aan zingevingen te bieden heeft. De mensen zouden wel eens ondanks culturele armoede op dit punt toch zelf zin in hun leven uit de beschikbare culturele indicatoren voor de landen waarin geluksonderzoek gedaan is. hebben weten te brengen.

Beoogd wordt deze problematiek nader in kaart te brengen aan de hand van een verkenning van de literatuur. Op basis daarvan wordt dan een selectie gemaakt

2.2 *Vergelijking impact sociaal systeem als zodanig en plaats daarin*

Op grond van gegevens uit een vergelijkend onderzoek in de EEG landen concludeerde Inglehart (1977 - 442) dat de variantie *binnen* de bestudeerde landen aanzienlijk kleiner is dan de variantie in geluk *tussen* die landen. Met andere woorden: dat het hier meer uitmaakt in wat voor (macro)-sociaal systeem iemand leeft dan we sociale positie hij daarbinnen inneemt; of in nog een andere variatie: dat de verschillen in kwaliteit van de samenleving als zodanig groter zijn dan de verschillen erbinnen.

Deze uitspraak is gebaseerd op een tamelijk eenvoudige statistische analyse. Er zal worden nagegaan of dat ook stand houdt bij toepassing van meer verfijnde statistische methoden. Voorts zal worden bekeken of Ingleharts conclusie ook stand houdt als bij meting van de mate van variatie in geluk naar sociale positie meer indicatoren worden betrokken dan alleen de geijkte variabelen geslacht, opleiding, inkomen en status. Het beeld zou bijv. wel eens kunnen veranderen als ook subculturele verschillen erin worden betrokken, zoals godsdienstigheid, ethnische achtergrond en cultureel-politieke identificaties.

2.3 *Maatschappelijke context van geluksfactoren op individueel niveau*

Veel geluksonderzoek is gericht op bevestiging van de verwachting dat geluk slechts bepaald wordt door een aantal individuele kenmerken en omstandigheden die door middel van overheidsbeleid bevorderd kunnen worden. Men neemt bijv. aan dat mensen meer plezier in het leven scheppen naarmate zij meer opleiding hebben genoten, een beter inkomen genieten en zekerder zijn van hun baan. Dat blijkt vaak wel enigszins het geval, maar niet overal en altijd evenzeer. Het verband tussen geluk en beroepsprestige is bijv. gedurende de laatste decennia in alle westerse landen sterk gedaald, en in Nederland zelfs vrijwel verdwenen. Anderzijds blijkt uit recent Noors onderzoek dat opleidingsniveau weinig bijdraagt tot geluk in de economisch minst ontwikkelde streken van dat land maar wel enigszins in het gebied rond Oslo.

Beoogd wordt om meer zicht te krijgen op de context-gebondenheid van de verschillende bekende geluksdeterminanten. Hiertoe wordt voor alle tot op heden met geluk in verband gebrachte variabelen nagegaan of het correlatiepatroon verschilt naar land, streek of tijd. Op grond van die gegevens wordt dan bekeken of er omstandigheden zijn die overal voor alle mensen ongeveer gelijk uitpakken (en dus waarschijnlijk vrij direct aansluiten op algemeen menselijke behoeften) en welke factoren hun effect primair ontleen aan de plaatselijke verhoudingen en opvattingen.

2.4 *Verskil in effect van zelfde variabelen op individueel en collectief niveau*

De hierboven geschetste problematiek komt het meest pregnant naar voren waar het dezelfde variabelen betreft op verschillend niveau. Er zijn bijv. aanwijzingen dat materiële welvaart op collectief niveau niet veel uitmaakt voor geluk maar op individueel niveau wel: m.a.w. dat mensen in rijke landen niet gelukkiger zijn dan in arme landen, maar dat in alle landen de rijken wel meer plezier in het leven scheppen dan de armen (Easterlin 1974). Een ander opmerkelijk verschijnsel is dat mensen het meest gelukkig lijken in de politiek meest rustige landen, maar dat er op individueel niveau geen verband is tussen geluk en acceptatie van het politiek bestel. Vermeldenswaard is voorts dat zich op collectief niveau een negatief verband aftekent tussen geluk en toekomstverwachting (meeste doemdenken in gelukkigste landen), terwijl op individueel niveau het verband juist omgekeerd ligt.

Er zal eerst worden gekeken of deze indrukken bevestigd worden in het rijke materiaal uit de periode 1975-1985, en of uit dat materiaal soortgelijke contradicties naar voren komen. Als dat zo blijkt te zijn wordt gezocht naar verklaringen.

LITERATUUR

Easterlin, R.A., (1974)

Does economic growth improve the human lot?

in: David, P.A. & Melvin, W.R. eds. 'Nations and households in economic growth' , Stanford University Press, Palo Alto, California

Inglehart, R., (1977)

Values, objective needs and subjective satisfaction among Western Publics,

tijdschrift Comparative Political Studies, vol. 9, nr. 4, p. 429 - 458

Veenhoven R., (1983a)

The growing impact of marriage,

Social Indicators Research, vol. 12, p. 49-63

Veenhoven R., (1984b)

Databook of Happiness

Dordrecht/Boston Reidel 580 p.

Veenhoven R., (1984a)

Conditions of Happiness

Dordrecht/Boston Reidel 470 p.

Veenhoven R., (1984c)

Betere Wereld, Gelukkiger Mensen?

Lisse, Swets & Zeitlinger 150 p.